Titel: Komvest, Brugge: Resultaten archeologische prospectie zonder ingreep in de bodem (bureauonderzoek)

Brugge, Komvest	
Projectcode bureauonderzoek:	2016K117
Naam aanvrager:	Dieter Verwerft
Erkenningsnummer:	OE/ERK/Archeoloog/2016/00103
Naam site:	Komvest, Brugge BR16KO

Uitvoerder: AardeWerk, Raakvlak Cel Onderzoek

Auteurs: Dieter Verwerft en Jari Hinsch Mikkelsen

Bewaring en beheer van de geregistreerde data, vondsten en stalen: Onroerend Erfgoeddepot De Pakhuizen (Raakvlak), Komvest 45, 8000 Brugge

Locatie/vindplaats: Komvest 43, 8000 BRugge

Bounding box: 70.432,3 - 213.051,0; 70.447,6 - 213.048,5; 70.445,4 - 213.033,7 en 70.429,8 – 213.035,7

Kadaster: Brugge, afdeling 5, sectie E, nummer 36t

Relevante termen theasuri Onroerend Erfgoed: bureauonderzoek

Periode: november 2016

Archeologische verwachting: geen archeologische verwachting

Aanleiding van het onderzoek: realisatie fabrieksgebouw

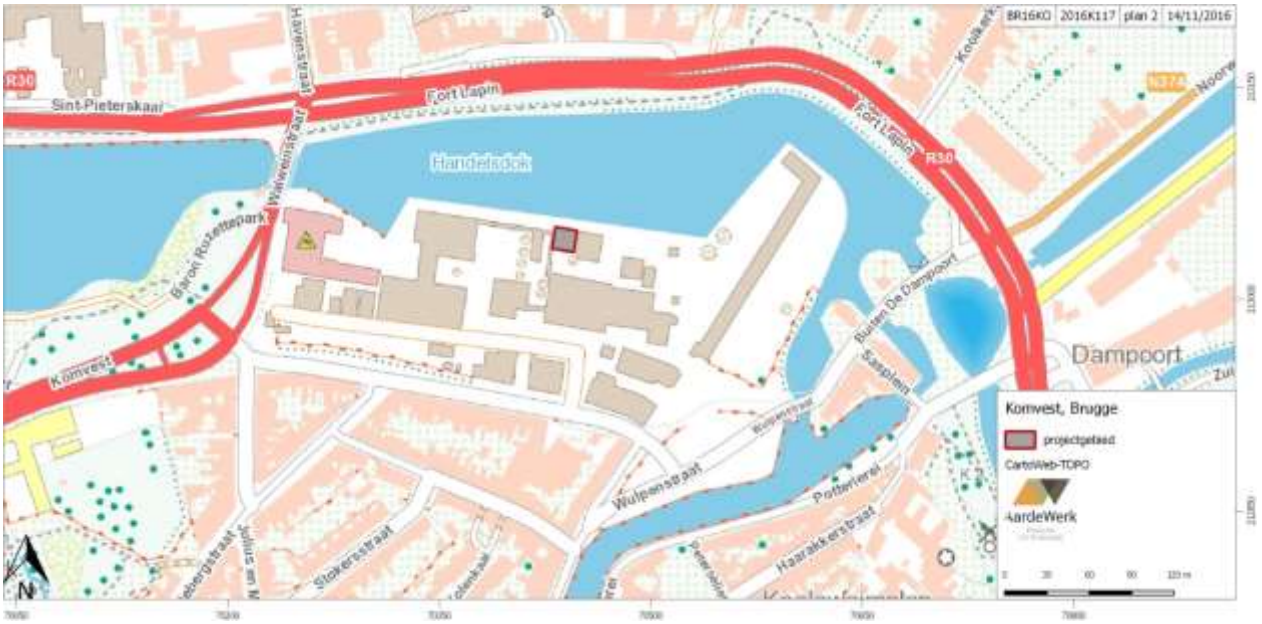
AardeWerk:
Komvest 45
8000 Brugge
T +32 [0]50 44 50 41
E dieter.verwerft@brugge

© AardeWerk, november 2016

Niets uit deze uitgave mag vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie of welke wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van AardeWerk.

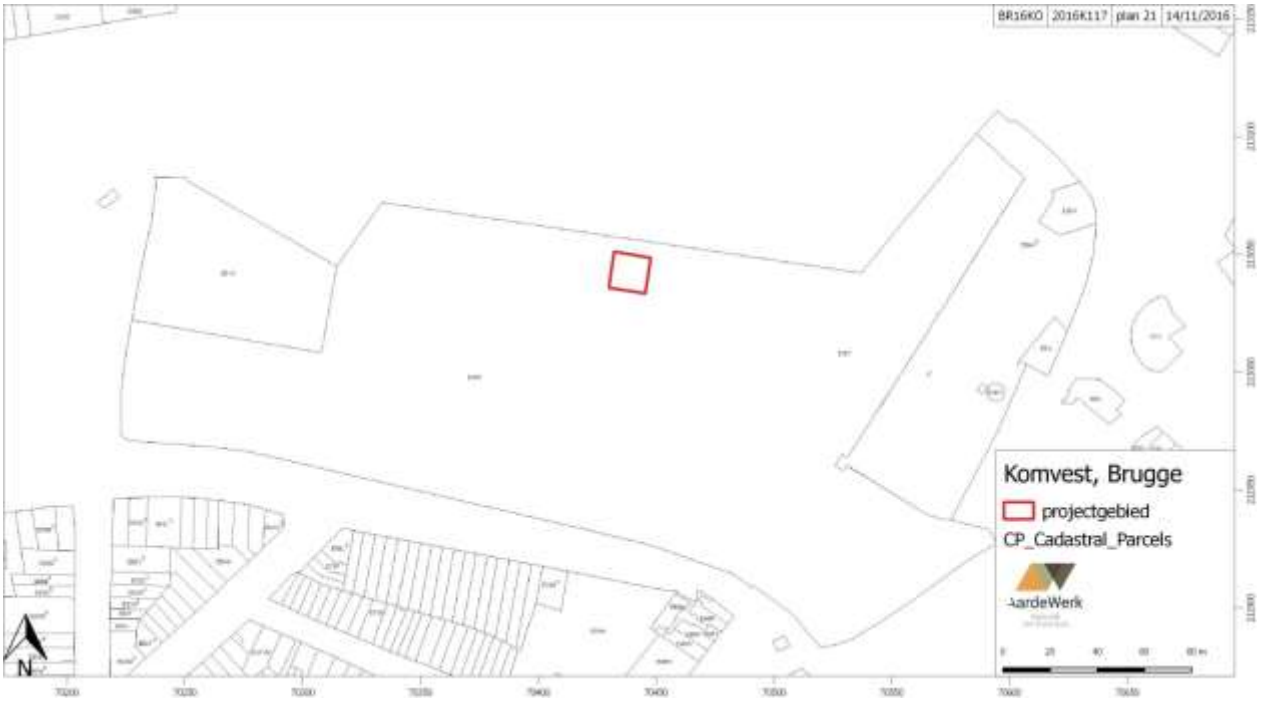
Figuur 1: Situering van het projectgebied op het Grootschalig Referentiebestand (AGIV)

Figuur 2: Het projectgebied op de topografische kaart: 1/10 000 (AGIV)

Figuur 3: Het onderzoeksgebied op de GRB-basiskaart (AGIV)

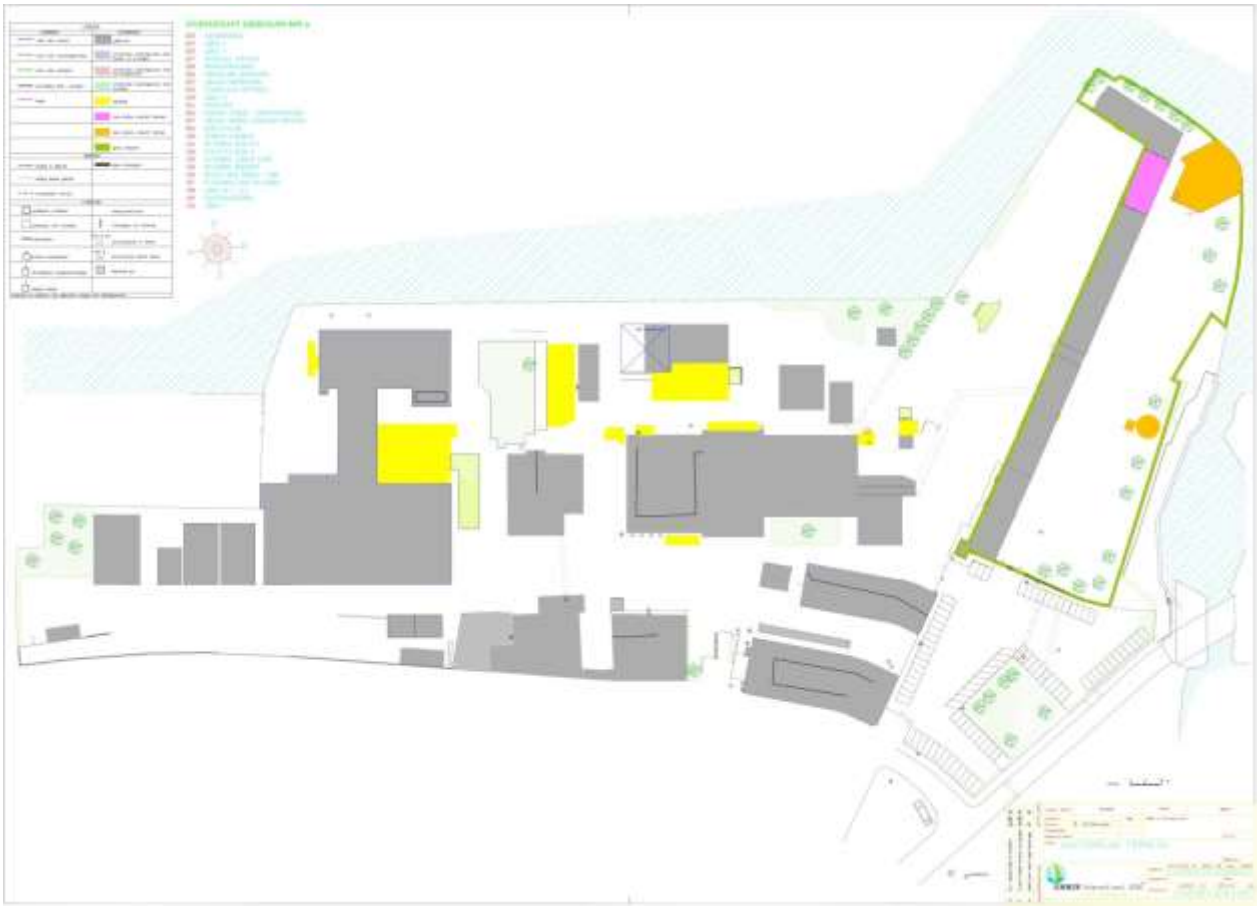
Figuur 4: Het onderzoeksgebied op de kadasterkaart (cadgisweb)

Inhoudstabel

1 Inleiding 5
2 Onderzoeksopdracht 7
2.1 Vraagstelling 7
2.2 Werkwijze 7
3 Assessmentrapport 7
3.1 Bodemkundige situering 7
3.2 Historische situering en archeologische voorkennis van de streek 12
4 Besluit 18
4.1 Synthese 18
4.2 Afweging noordzaak verder onderzoek 19
4.3 Samenvatting gericht op een gespecialiseerd publiek 20
4.4 Samenvatting gericht op een niet-gespecialiseerd publiek 20
5 Bibliografie 20
6 Bijlagen 21

1 Inleiding

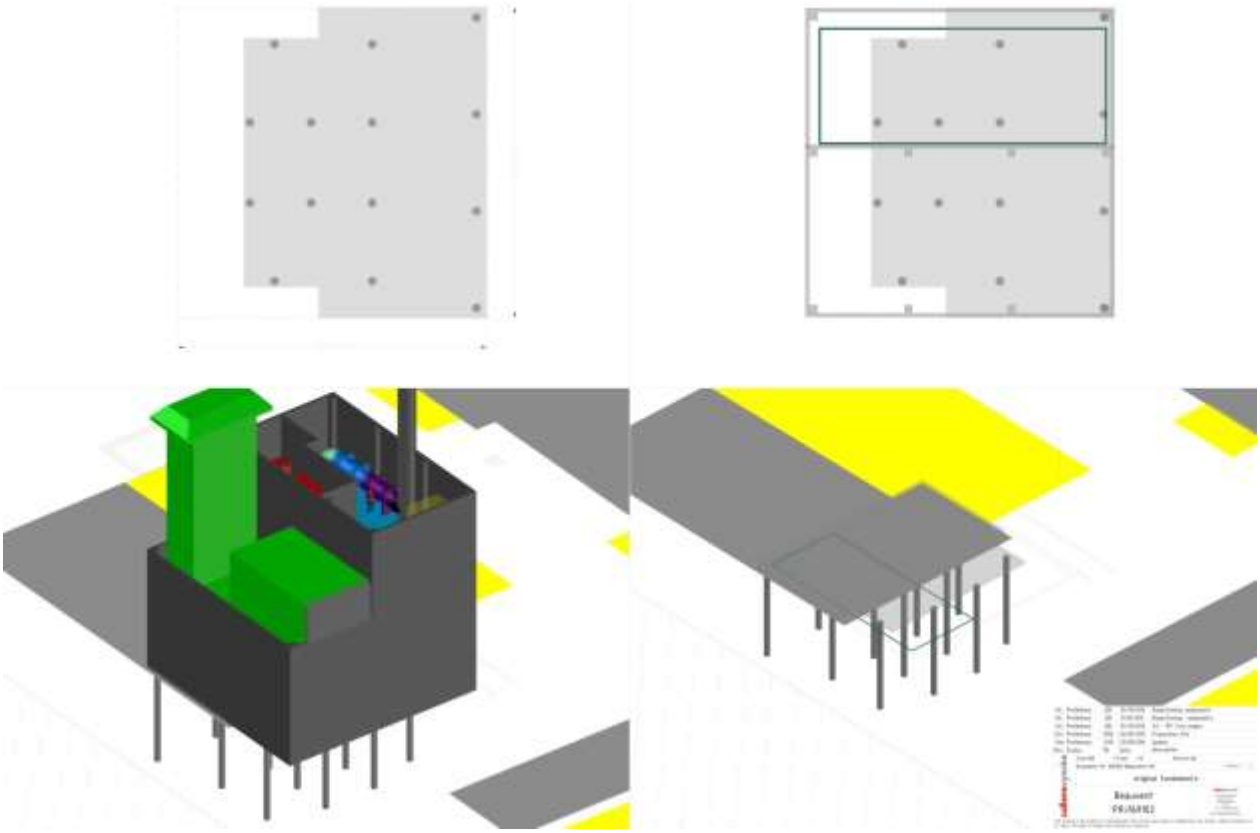
Genencor International NV (Dupont Industrial Biosciences) plant een uitbreiding van hun fabriek langs de Komvest in Brugge (figuur 1 tot 4). Het terrein is ongeveer 245m² ha groot (figuur 5). Om de mogelijke aantasting van het bodemarchief op deze terreinen in te schatten werkt Genencor samen met AardeWerk, Raakvlak Cel Onderzoek. Doel van de opdracht is het waarderen van het terrein aan de hand van een bureauonderzoek. Dit onderzoek resulteert in een archeologienota.

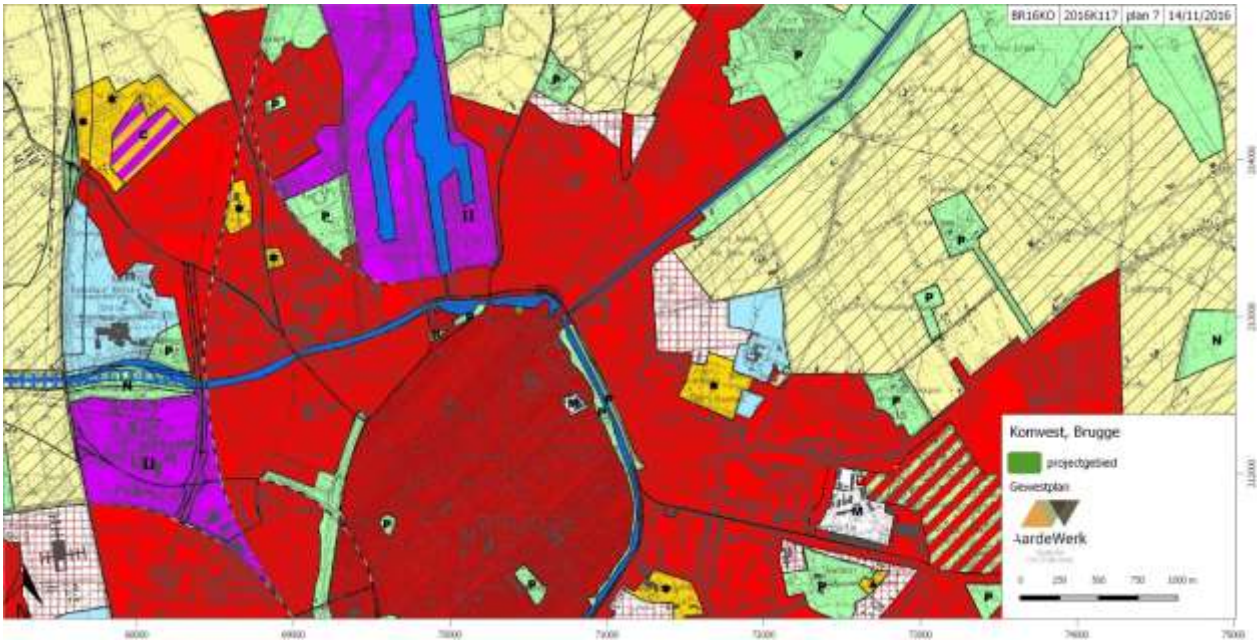
Figuur 5: Inplantingsplan

Het onderzoeksterrein ligt in een fabrieksgebouw binnen de vesten van Brugge. De fabriek ligt tussen de Komvest, de Wulpenstraat en de Handelskom. Het gebouw wordt gefundeerd op palen (figuur 6).

Het perceel is groter dan 300 m², en de effectieve ingreep in de bodem is groter dan 100 m² en het terrein bevindt zich in een vastgestelde archeologische zone, waardoor de drempelwaarden opgenomen in het Onroerenderfgoedecreet overschreden worden. Het gewestplan beschouwt het projectgebied als 'woongebieden met cultureel, historische en/of esthetische waarde' (0101) (figuur 7). Het projectgebied bevindt zich niet in een vastgestelde archeologische zone, een gebied waar geen archeologisch erfgoed te verwachten valt of een beschermde archeologische site. Op deze basis wordt een archeologienota zonder ingreep in de bodem opgesteld.

Figuur 6: Ontwerpplan

Figuur 7: Het projectgebied op het gewestplan (AGIV)

2 Onderzoeksopdracht

2.1 Vraagstelling

De voornaamste vraagstelling bij de nieuwbouw: bestaat de kans dat de geplande bodemingreep archeologisch erfgoed beschadigt. Met andere woorden: is een archeologisch opvolging (om dit erfgoed in kaart te brengen) noodzakelijk.

Om dit archeologisch bodemarchief in kaart te brengen, is een bureauonderzoek uitgevoerd. Tijdens dit onderzoek staan volgende onderzoeksvragen centraal:

- Welke aanwijzingen bieden historische bronnen over het aanwezige archeologische erfgoed?
- Wat is de landschapsgeschiedenis van het terrein?
- Wat is de impact van de geplande werken op het mogelijk aanwezige archeologisch erfgoed?

2.2 Werkwijze

Het projectgebied ligt in een zone die gekenmerkt is door een hoge densiteit aan bebouwing in het verleden. Het bureauonderzoek in zones die gekenmerkt worden door een hoge densiteit aan bebouwing in het verleden heeft als bijkomend doel de evolutie van de historische bebouwing te kennen. Daarvoor wordt bijzondere aandacht besteed aan het onderzoek van archieven en eventueel eerder uitgevoerd onderzoek naar de historische bebouwing.. De aard van de werken is afgewogen tegenover de beschikbare kennis van het projectgebied op archeologisch, historisch en landschappelijk vlak.

Het kaartmateriaal wordt aangemaakt in een GIS-omgeving (Quantum GIS) en de lijsten zijn verwerkt met het Microsoft Office pakket. Het projectgebied wordt geprojecteerd ten opzichte van verschillende kaartlagen. De aard- en bodemkundige gegevens zijn geraadpleegd via de Databank Ondergrond Vlaanderen (DOV). Historische kaarten zijn opgezocht via geopunt.be. Op basis van de Centraal Archeologische Inventaris (CAI) wordt het archeologisch kader geschetst.

De onderzoeksstrategie wijkt niet af van de Code Goede Praktijk.

3 Assessmentrapport

3.1 Bodemkundige situering

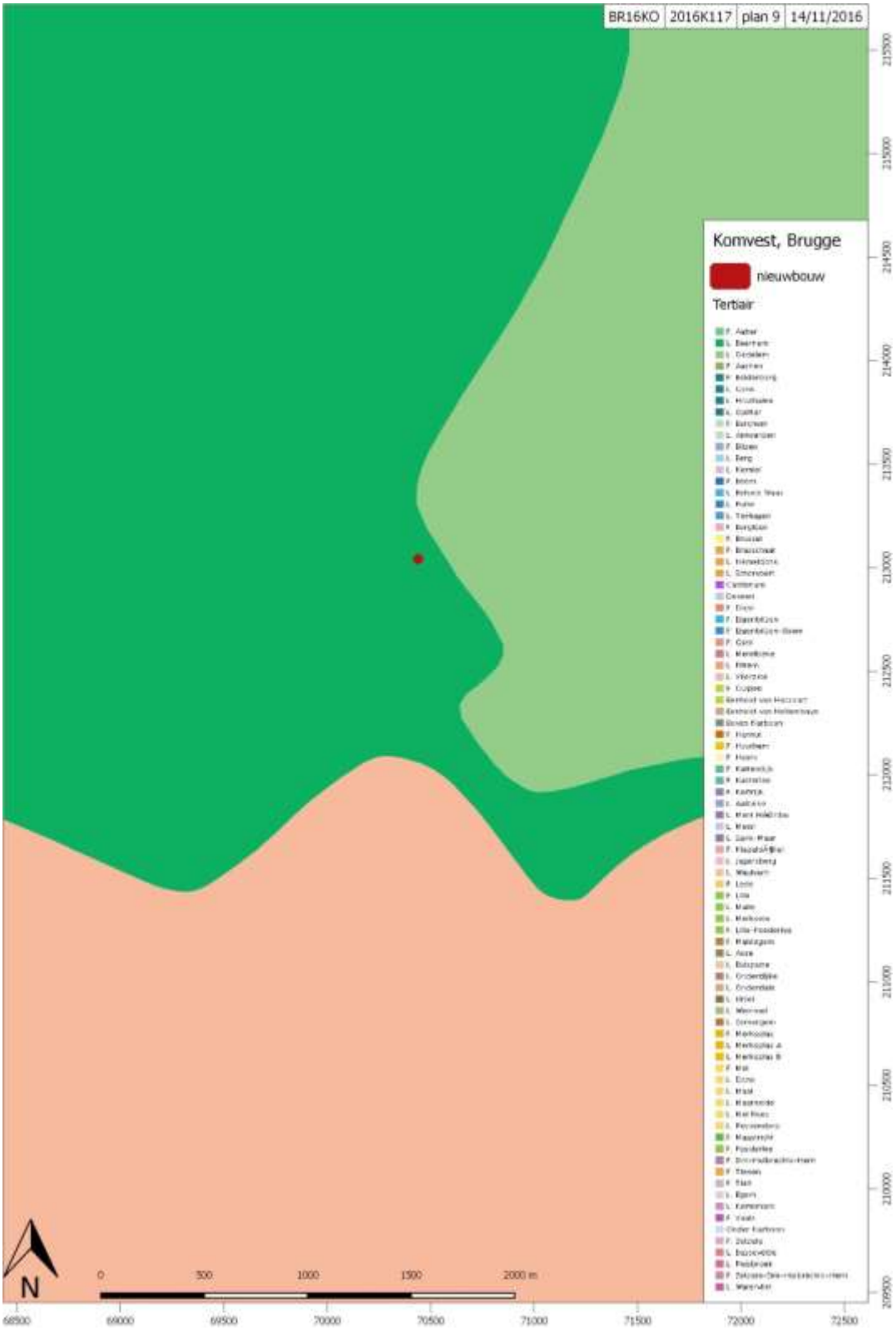
Het onderzoeksterrein ligt op de grens tussen de kustpolders en Zandig Vlaanderen. De bodemkaart classificeert het projectgebied als ‘bebouwde zone’ (OB) (figuur 8).

Geologisch behoort de onderzoekslocatie tot het lid van Beernem (AaBe), bestaande uit grijsgroen zand, kleihoudend, kleilaagjes, zandsteen (veldsteen), weinig kalkhoudend, glauconiet- en glimmerhoudend. In de kustpolders heeft de tertiaire ondergrond geen invloed op het archeologisch bodemarchief (figuur 9).

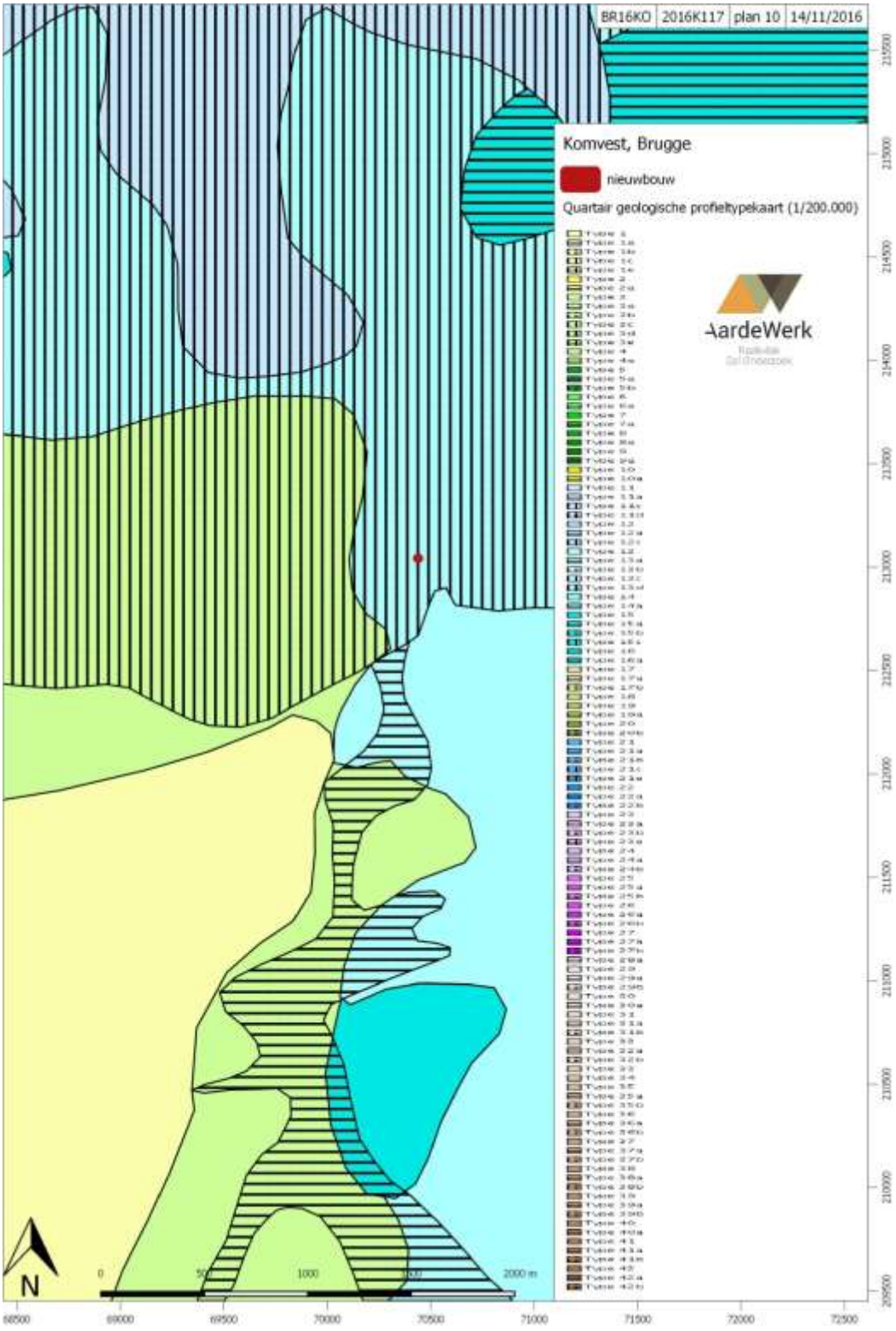
De quartair geologische kaart classificeert het onderzoeksgebied als Eolische afzettingen (zand tot silt) van het Weichseliaan (laat-Pleistoceen), mogelijk vroeg Holoceen (type 3) (figuur 10).

Figuur 8: Het projectgebied op de bodemkaart (dov.vlaanderen.be)

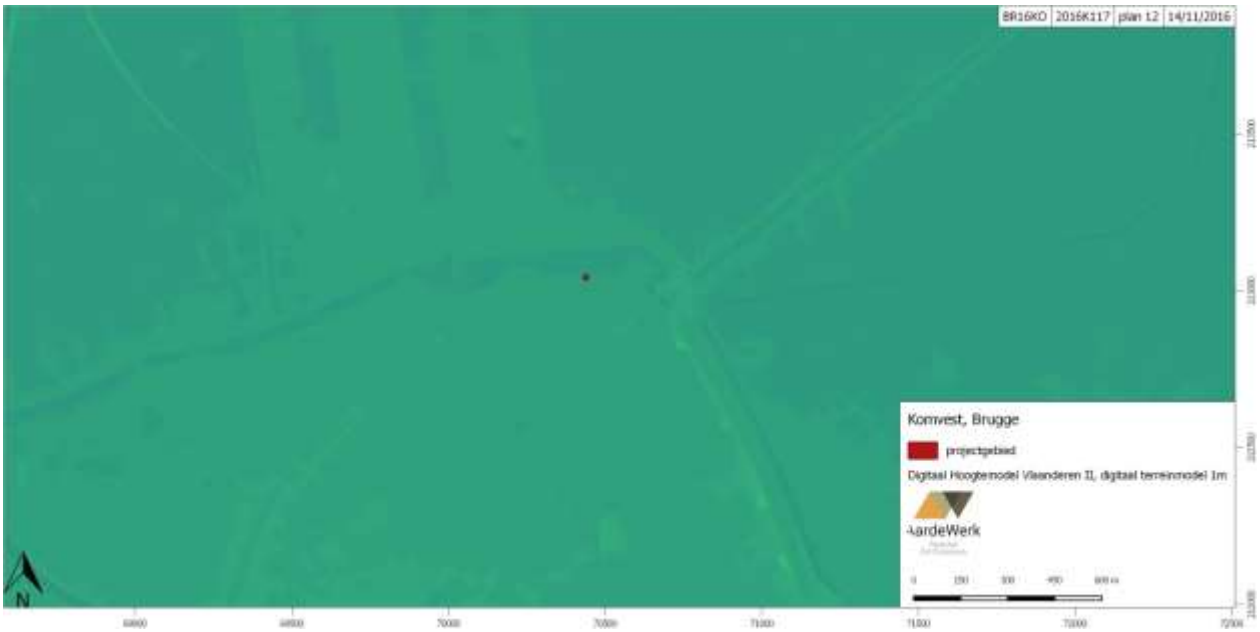
Figuur 9: Het projectgebied op de tertiair geologische kaart (dov.vlaanderen.be)

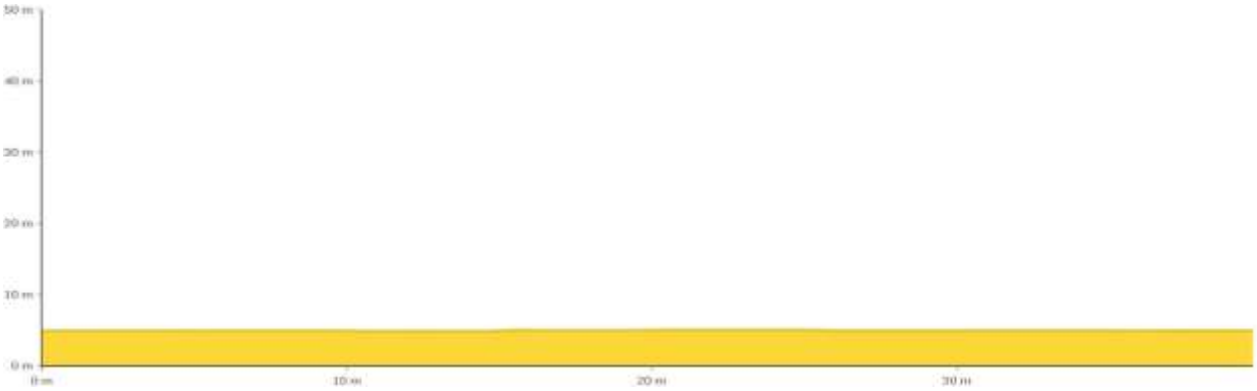
Figuur 10: Het projectgebied op de quartair geologische kaart (dov.vlaanderen.be)

Brugge ligt op de zandrug tussen Oudenburg en Aardenburg. Het projectgebied, in het noordelijke uiterste binnen de Brugse vesten, ligt net ten noorden van deze zandrug. (DHM II). De hoogteverschillen ter hoogte van het projectgebied zijn beperkt. Op het

hoogteprofiel is duidelijk zichtbaar dat de hoogteverschillen op het terrein minimaal zijn: tussen 5,0 en 5,7 m TAW (figuren 11 en 12). De erosiegevoeligheid in de ruime omgeving van het projectgebied is 'verwaarloosbaar' (figuur 13).

Figuur 11: Het projectgebied op de hoogtekaart (AGIV)

Figuur 12: Het hoogteprofiel ter hoogte van het projectgebied

Figuur 13: Het projectgebied op de bodemerosiekaart (DOV)

3.2 Historische situering en archeologische voorkennis van de streek

Het projectgebied ligt op de over van de Handelskom in Brugge. Deze plaats heeft sinds de ijzertijd en de Romeinse periode een havenfunctie. De huidige Handelskom is uitgegraven tussen 1664 en 1665. Het is de plaats waar zeeschepen de stad binnenvaren via de Damse Vaart. Om dergelijke schepen toe te laten is de handelskom enkele meters diep uitgegraven. De geplande nieuwbouw ligt midden in de 17e eeuwse Handelskom. In de 18e eeuw (na het opmaken van de Kabinetskaart) worden pakhuizen aangelegd op de zuidelijke en oostelijke kaaien van de Handelskom. Op het eind van de 19e eeuw wordt een deel van de kom – inclusief de locatie van de nieuwbouw - gedempt. De nieuwe grond vormt de locatie voor de stokerij Verstraete, die overgenomen wordt door de Nederlandsche Gist- en Spiritusfabriek (N.G.S.F.) uit Delft. (inventaris.onroerenderfgoed.be, ID: 122098) Deze fabriek kent een continue evolutie en is tot op vandaag actief.

Op geen enkele historische kaart staat bewoning afgebeeld op de projectlocatie. Op de **Heraldische Kaart van het Brugse Vrije** door Pieter Pourbus (1561-1571) (figuur 14) ligt het projectgebied in de vesten. Op de kaart van **Fricx** (1712) (figuur 15), de zogenaamde "Carte des Pays-Bas et des frontières de France, avec un recueil des plans des villes, sièges et batailles données entre les hauts alliés et la France" en de **Kabinetskaart van graaf Ferraris** (1771-1778) (figuur 16) ligt het projectgebied binnen de Handelskom. Deze situatie verandert niet op de volgende historische kaarten: de **Atlas der buurtwegen** (1841), de **kaart van Vandermaelen** (1846-4854) en de **kadasterkaart van Popp** (1842-1879) (figuren 17 tot 19). Vanaf de kaart van Vandermalen zijn de pakhuizen duidelijk afgebeeld.

Figuur 14: Het projectgebied op de Kaart van het Brugse Vrije van Pourbus (wikimedia.org)

Figuur 15: Het projectgebied op de kaart van Fricx (AGIV)

Figuur 16: Het projectgebied op de Kabinetskaart van Ferraris (AGIV)

Figuur 17: Het projectgebied op de Atlas der buurtwegen (AGIV)

Figuur 18: Het projectgebied op de kaart van Vandermaelen (AGIV)

Figuur 19: Het projectgebied op de kaart van Popp (AGIV)

Figuur 20: Zicht op de handelskom van de hand van Jan Beerblock geschilderd tussen 1781 en 1788 (beeldbankbrugge.be)

Figuur 21: Prentbriefkaart van de handelskom genomen tussen 1895 en 1905 (beeldbankbrugge.be)

In het projectgebied is nog geen archeologisch onderzoek uitgevoerd. De historische ingrepen op het terrein zijn zeer verregaand, het graven en dempen van de Handelkom. De **Centrale Archeologische Inventaris** (CAI) (figuur 22) vermeldt vier locaties in de onmiddellijke omgeving van het onderzoeksterrein. Ten noorden van de huidige Handelskom ligt de archeologische site Fort Lapin (ID: 300456). Tijdens werkzaamheden en opgravingen in de 19e eeuw en de jaren '60 van de 20e eeuwzijn hier een haven uit de ijzertijd en de Romeinse periode opgegraven. De meest opmerkelijke vondst is een Romeinse boot die

zowel op rivieren als de zee kan varen. Via een getijdengeul kon deze boot tussen de zee en de Romeinse nederzetting langs het Fort Lapin varen.

De huidige Pakhuizen liggen op de locatie van de verdwenen sluis 'Het Cattegat' buiten de Sint-Lenaertspoort op de Ieperleet (ID: 300348). In deze 18e eeuwse pakhuizen zijn de Intergemeentelijke Onroerend Erfgoeddienst Raakvlak, het Onroerend Erfgoeddepot De Pakhuizen en de Erfgoedcel Brugge gevestigd. De locatie van de voormalige Sint-Lenaartspoort (ID: 300349) ligt net naast de Pakhuizen.

Ten zuiden van de Komvest is de site Wulpenstaat opgegraven (ID: 152313). De opgraving onthult een Romeinse bewoningslaag aan de oeverwal van een pre-Romeinse kreek van de Noordzee.

Figuur 22: Het projectgebied op de Centraal Archeologische Inventaris (CAI)

Op een luchtfoto's uit 1971 en 1979 (figuren 23 en 24) is de fabriekssite volledig ontwikkeld.

Op basis van het cartografisch en historisch onderzoek is duidelijk dat er geen aanwijzingen zijn voor bewoning. Alle mogelijke aanwezige bewoningssporen zijn volledig verdwenen nadat de Handelskom is uitgegraven in de 17e eeuw.

Figuur 23: Projectgebied op een luchtfoto uit 1971 (AGIV)

Figuur 24: Projectgebied op een luchtfoto uit 1979-1990 (AGIV)

4 Besluit

4.1 Synthese

Aan de hand van de onderzoeksvragen kan een synthese gemaakt worden van de relatie tussen het projectgebied, het archeologische kader en de geplande bodemingreep.

Figuur 25: Projectgebied op de orthofoto uit 2016 (AGIV)

Welke aanwijzingen bieden historische bronnen over het aanwezige archeologische erfgoed

Op basis van het historisch onderzoek en de archeologische kennis is de kans op begraven archeologisch erfgoed onbestaande. Tijdens de 16e eeuw, wanneer de kaart van het Brugse vrije wordt opgesteld, ligt het onderzoeksterrein in de vesten. Het bodemarchief is in de 17e eeuw tot op enkele meters diep uitgegraven om plaats te maken voor de Handelskom. Sinds de 19e eeuw vervult de onderzoekslocatie een industriële functie.

Wat is de landschapsgeschiedenis van het terrein

Het terrein ligt op de grens tussen de kustpolders en de zandstreek. Door dat de originele bodem is verdwenen en er geen historische kaarten bestaan die dateren voor de aanleg van de Handelskom, is geen informatie over landschappelijke geschiedenis van het terrein gekend. Er zijn geen aanwijzingen van historische bewoning.

Wat is de impact van de geplande werken op het mogelijk aanwezige archeologisch erfgoed

De aanwezigheid van archeologisch erfgoed op het projectgebied is nihil. Er zijn geen aanwijzingen voor historische bewoning. Bovendien is het originele bodemarchief volledig verdwenen. De funderingspalen zullen geen archeologisch erfgoed raken.

4.2 Afweging noordzaak verder onderzoek

Op basis van het bureauonderzoek is voldoende informatie verzameld over het projectgebied. Deze informatie wijst de op de afwezigheid van archeologisch erfgoed. Vervolgonderzoek met andere onderzoeksmethodes biedt geen kans op kennisvermeerdering en is dus niet wenselijk.

4.3 Samenvatting gericht op een gespecialiseerd publiek

Op een fabrieksterrein langs de Komvest in Brugge plant Genencor NV een nieuw fabrieksgebouw. Om de impact van deze werken op het archeologisch bodemarchief in kaart te brengen is een bureauonderzoek uitgevoerd. Het projectgebied ligt op de rand van de kustpolders en de zandstreek. De originele bodem is volledig verdwenen na de aanleg van d eHandelskom in de 17e eeuw. Sinds de 19e eeuw is de site gedempt en heeft het een industriële functie. Er zijn geen historische of archeologische sites gekend. De impact van de werken op het bodemarchief is nihil. Deze informatie leidt tot de conclusie dat vervolgonderzoek niet noodzakelijk is.

4.4 Samenvatting gericht op een niet-gespecialiseerd publiek

Op een fabrieksterrein langs de Komvest in Brugge plant Genencor NV een nieuw fabrieksgebouw. Uit een onderzoek van historische kaarten blijkt dat de deze plaats sinds de 17e eeuw in de Handelskom ligt. Deze informatie leidt tot de conclusie dat vervolgonderzoek niet noodzakelijk is.

5 Bibliografie

AGIV: https://www.agiv.be/

Beeldbankbrugge: http://www.beeldbankbrugge.be/

Bodemverkenner: https://www.dov.vlaanderen.be/portaal/?module=public-bodemverkenner#ModulePage

Cadgisweb: http://ccff02.minfin.fgov.be/cadgisweb/?local=nl_BE

Centrale Archeologische Inventaris: https://cai.onroerenderfgoed.be/

Ichtegem.be: http://www.ichtegem.be/bestuur-a-diensten/toerisme/erfgoed/historiek-gemeente

Inventaris Onroerend Erfgoed: https://inventaris.onroerenderfgoed.be/dibe/geheel/122098

Geopunt: http://www.geopunt.be/kaart

Wikimedia: https://commons.wikimedia.org

6 Bijlagen

BR16BL/2016F40 afkortingen	
Afkorting	Verklaring
AW	aardewerk
B	met bijmenging
BR	bruin
BS	baksteen
D	droog
DO	donker
G	geleidelijk
GR	grijs
H	horizont
HK	houtskool
K	klei
LI	licht
N	nat
OR	oranje
OXR	oxidoreductie
PR	profiel
S	scherp
SL	sleuf
SP	spoor
V	vochtig
Z	zand

Bijlage 1: Lijst met gebruikte afkortingen

BR16KO/2016K117 plannenlijst					
ID	type	onderwerp	bron	aanmaak	datum
plan 1	situering projectgebied	situering tov Vlaanderen (GRB)	AGIV	digitaal	14/11/2016
plan 2	situering projectgebied	topografische kaart	AGIV	digitaal	14/11/2016
plan 3	situering projectgebied	grootschalig referentiebestand (GRB)	AGIV	digitaal	14/11/2016
plan 4	ontwerplan	fundering	Vivendo	digitaal	14/11/2016
plan 5	ontwerplan		Vivendo	digitaal	14/11/2016
plan 6	situering projectgebied	orthofoto uit 2016	AGIV	digitaal	14/11/2016
plan 7	situering projectgebied	gewestplan	AGIV	digitaal	14/11/2016
plan 8	situering projectgebied	Centraal Archeologische Inventaris	AGIV/CAI	digitaal	14/11/2016
plan 9	landschappelijk kader	tertiairgeologische kaart	DOV	digitaal	14/11/2016
plan 10	landschappelijk kader	quartairgeologische kaart	DOV	digitaal	14/11/2016
plan 11	landschappelijk kader	bodemkaart	DOV	digitaal	14/11/2016
plan 12	landschappelijk kader	hoogtekaart	DOV	digitaal	14/11/2016
plan 13	landschappelijk kader	bodemerosie	DOV	digitaal	14/11/2016
plan 14	historische kaart	kaart Fricx	AGIV	digitaal	14/11/2016
plan 15	historische kaart	Kabinetskaart	AGIV	digitaal	14/11/2016
plan 16	historische kaart	Atlas der Buurtwegen	AGIV	digitaal	14/11/2016
plan 17	historische kaart	kaart Vandermaelen	AGIV	digitaal	14/11/2016
plan 18	historische kaart	Popp-kaart	AGIV	digitaal	14/11/2016
plan 19	situering projectgebied	orthofoto uit 1971	AGIV	digitaal	14/11/2016
plan 20	situering projectgebied	orthofoto uit 1979-1990	AGIV	digitaal	14/11/2016
plan 21	situering projectgebied	kadasterkaart	AGIV	digitaal	14/11/2016
plan 22	historische kaart	Pourbus-kaart	wikimedia.org	analoog	14/11/2016

Bijlage 2: Lijst met plannen